

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ МЕНЕДЖМЕНТІ КАФЕДРАСЫ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЪ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ И ПОЛИТОЛОГИИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ЖӘНЕ ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

ҚР Тәуелсіздігінің 25 жылдық мерейтойына арналған
Республикалық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары

21 қараша, 2016 ж.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ И СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Материалы республиканской научно-методической конференции,
посвященной 25-летию юбилею Независимости РК

21 ноября, 2016 г.

На основе анализа литературы можем утверждать, что познавательный интерес - один из главных мотивов учебной деятельности, обеспечивающий успешное обучение. Каждый ученик должен знать и понимать, для чего необходимо усвоить тот или иной учебный материал, и если он не хочет учиться, то научить его невозможно.³

Использованные литературы

1. Рахимов, А. З. Философия психодидактики: моногр. / А. З. Рахимов. – Уфа: БГПУ, 2008. – 290 с.
2. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии. – М.: Гранд-Фаир, 2004.
3. Подласый, И.П. Педагогика: учебник / И.П. Подласый. – М.: Высшее образование, 2007. – 540 с.

«МӘНГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ – БОЛАШАҚҚА СЕНІМДІ ҚАДАМ

Ұ.Б. Төлешова, Ш.Д. Абдукадыр,
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Елбасының «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы бойынша Президенттің жалпыұлттық идеясы – болашақ табыстардың негізі екені баса айтылды. Ал ең бастысы – еліміздің рухын көтеретін, ұлы мақсаттарға жеткізетін «Мәңгілік ел» ұлттық идеясы жарияланды. «Мәңгілік ел» идеясы – елімізді өз мақсатына талай дәуір сынынан сүріндірмей жеткізетін тұғырлы идея. Осының барлығы дамыған 30 елдің қатарына кіруімізге жаңа серпін беретіні сөзсіз.

Елбасы Жолдауында білім саласы қызметкерлерінің алдына үлкен міндеттер қойды. «Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда бізді ауқымды жұмыс күтіп тұр. 2020 жылға қарай Қазақстандағы 3-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі біліммен 100 пайыз қамту жоспарлануда. Сондықтан оларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін, білікті мамандар ұсыну маңызды. Орта білім жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс және ағылшын тілдерін білуге тиіс», – деп атап көрсетті.

Жолдаудың басты құндылығы – «Мәңгілік ел» жалпы ұлттық идеясы. Дәл осы басымдық берілген «мәңгілік» сөзінің өзі – жалпы Алаш жұртына өнегеде. Бұл идеядан туындайтын жеті негізгі құндылықтың бірі де бірегейі – мәңгілік елдің мәңгілік тілі болуы тиістігі [1].

«Мәңгілік Ел ата-бабамыздың сан мыңдаған жылдар бойғы асыл арманы екені баршамызға белгілі. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең, әлем қатынасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз мемлекет атану еді, ол арман – тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Біз бұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргесін қаладық. Мен қоғамда «қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі талқыланатынын естіп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы, Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың перзенті», – деп атап өтті Н. Назарбаев [1, 20 б].

«Мәңгілік Ел» болу – ғұмыры шектеусіз, тәуелсіз, тұғыры биік, ғылым-білімі дамыған, алдыңғы қатарлы алпауыт елге айналу. Мәңгілік ел болуымыз үшін, әрі бәсекеге қабілетті ел болуы үшін, әрі Тәуелсіздігіміздің туын желбіреп тұруы үшін – біздің ұрпағымыз мықты әрі идеологияны бойына сіңірген, патриотты әрі осы аманатты келесі ұрпаққа жеткізе алатындай болуы керек.

Мәңгілік Ел – бұл біздің Қазақстан халқы ұрпақтарының алдындағы жауапкершілік, әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 мемлекеттің қатарына ену мәртебесі белгіленген және бұйырған лайықты және ұлы Қазақстанды дамытудағы біздің стратегиямыз. Біздің Мәңгілік Елді жасауымыздың басы тәрбиенің жаңа құндылықты моделі болып табылады, себебі білім беруде басқа саладағы сияқты барлық халықпен бірге ел тағдырын жасайтын балалар мен жастарды тәрбиелеу мен оқытуда еліктеуге лайық үлгі қажет [2].

Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыруда тәрбие жұмысының басым бағыттары анықталды:

- жаңа қазақстандық патриотизм және азаматтық тәрбие;
- рухани-адамгершілік тәрбие;
- ұлттық тәрбие;
- зияткерлік тәрбие;
- еңбек тәрбиесі және кәсіби өзін-өзі анықтау;

Төлешова Ұ.Б., Абдуқадыр Ш.Д.

«Мәңгілік ел» идеясы – болашаққа сенімді қадам 55

✓ **Жарас Сейітнұр**

Ұлттық нигилизм мен этномазохизмнің рухани дамуға тигізер зияны 58

✓ **Жумабекова К.Б.**

Отбасымен жұмыс болашақ педагог мамандарды
кәсіби даярлаудың жаңа бағыты ретінде 60

✓ **Ашекеева К.Н.**

Адам капиталын қалыптастырудағы заманауи
жоғары мектептің рөлі 63

✓ **Мағауова А.С., Жейнис А.**

Образованность – как важнейший фактор формирования
человеческого капитала 65

✓ **Каримсакова Қ.С.**

Бесік жырының бала тәрбиесіне ықпалы 67

✓ **Кудорина Ә.Ә.**

Оқушылардың экономикалық мәдениетін қалыптастыру жолдары 69

✓ **Елебек Ж.Н.**

Инновациялық оқыту технологияларының оқушыларды
білім сапасына әсері 72

✓ **Жұмашова Л.**

Оқушылардың креативтілігін қалыптастыру мәселелері 74

✓ **Айтбаева А.Б., Түреханова А.Т.**

Арт-педагогика – дамыту және түзету құралы ретінде 77

✓ **Таубаева Ш.Т., Насыров С.**

Студенттердің бизнес құзыреттерін қалыптастыру 79

✓ **Нарбаева Ж.М.**

Оқу үдерісіндегі киікшілдерден шығу жолдар 82

✓ **Тегімбаева С.М.**

Оқушылардың көшбасшылық сапаларын қалыптастыру жолдары 85

✓ **Кемельханова Л.С.**

Отбасындағы қарым-қатынастың бала тәрбиесіне ықпалы 87

✓ **Шахапова С.М.**

Развитие коммуникативного образования как объект
сравнительно-педагогического исследования 90

✓ **Рысбекова Ш.С., Рысбекова Г.Е.**

Компетентностный подход в формировании
творческой деятельности студента 93

✓ **Садвакасова З.М.**

Методика проведения упражнений в социально-педагогическом
тренинге 96

✓ **Ким Л.М.**

Теория «Культурно-обусловленных сценариев»
как методологическая основа диалектической взаимосвязи
востока и запада 101

✓ **Булатбаева А.А., Көпбосынқызы Н.**

Жалғыздық түсінігі және әртүрлі жас кезеңдерінде
жалғыздықты сезінудің ерекшеліктері 105

- дене және психологиялық тәрбие, саламатты өмір салты;
- экологиялық тәрбие;
- көпмәдениетті тәрбие;
- көркем-эстетикалық тәрбие;
- көшбасшылық қасиеттерді дамыту;
- отбасы тәрбиесі.

Мәңгілік Ел идеясын, ұлттық идеологияның негізгі факторы ретінде қарай отырып, оны барлық қазақстандықтар қолдайтын ортақ, әлеуметтік, этностық, діни бірегейлікті қамтамасыз ететін басты ұстанымға айналдыру қазіргі кезеңнің басты міндеті болмақшы.

Сонымен бірге, «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының басты, негізгі іргетасы – бірлік екенін ұмытпағанымыз абзал. Бірлік – ол елдің рухани бірлігі, халықтың мәдени, тілдік, ділдік, ақпараттық кеңістікке деген бірлігі. Қазақстандықтардың әлеуметтік, мәдени, рухани бірегейлігін дамыту, ұлттық идеологияны дамытудың басты факторы болуы тиіс.

«Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыратын және оны одан әрі дамытатын – бүгінгі жастар. Жастар осы ұлттық идеяны жүзеге асыру үшін өз Отанын сүйетін ұлтжанды, патриот болулары керек. Патриотизм біздің қазақстандық жастар үшін, этностарды біріктіретін күш ретінде мойындалуы тиіс. Ел мәртебесіне, оның асқақтығы мен биіктігі, тұтастығы мен мызғымастығы тек әділеттілік пен өзара ынтымақтастық және сыйластық негізінде қол жеткізілуі тиіс.

Белгілі теолог Мұхитдин Исаұлы «Мәңгілік ел» сөзінің ұғымы тереңде жатқанын айта келе, әл-Фараби өзінің «Ғажап ел» туралы кітабында егжей-тегжейлі жазып кеткенін алға тартып, сөзін былай деп сабақтаған екен: «Қысқаша айтқанда, «Мәңгілік ел» дегеніміз, бұл – ғұмыры мың жылға созылып, тұғыры таймаған алдыңғы қатарлы алпауыт ел деген сөз. Бірақ ол үшін ерек-шеліктердің төмендегідей бес ұстанымы болуы шарт. Бірінші – діннің сақталуы. Екінші – нәпсі, жанның сақталуы. Үшінші – нәсілдің қорғалуы. Төртінші – мал-мүліктің қорғалуы. Бесінші – ақыл мен ой-сананың, оның ішінде, сана еркіндігінің сақталуы. Бұған қоса айтарым, «Мәңгілік ел» болу үшін билік пен халықтың арасында алынбас қамал, ешкім кіре алмайтын жабық қақпа болмауы тиіс», – дейді [3].

«Мәңгілік Ел» идеясында Н.Ә.Назарбаев басты жеті құндылықты атап көрсетті:

Біріншіден, бұл – Қазақстанның тәуелсіздігі және Астанасы. Тәуелсіздік дегеніміз – елдің егемендігі, халықтың бостандығы, сана еркіндігі. Елдің аңсарлы азаттығы, елшілдік-ұлттық санасы, тарихымен қоса, рухани құндылықтары, рухы. Бұл бірнеше ғасырлар бойы халықтың армандаған қасиетті ұғымы. Арман болып жеткен тәуелсіздігімізді, ендігі жерде сақтап қалу біздің халқымыздың ең қасиетті борышы.

Екінші құндылық, бұл – қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім. Біздің халқымыз – өзгеге қыспақ көрсетпек түгіл көмекке мұқтаж кез-келген ұлттың өкілін бауырына баса білген дана, мейірімді халық. Қазақ халқы сан ғасырлар бойы егемендігі мен тәуелсіздігі үшін күресіп келді. Өзінің ең жақсы қасиеттерінің: қатер төнген сәттерде бірігіп, ұйымдаса білуінің, сондай-ақ басқа халықтармен бейбітшілік, келісім мен тату көршілік жағдайында тұруға деген ынты-ықшылдығының арқасында ол тарих тасқынының астында қалып қоймай, өзінің дербестігін, тәуелсіздігін сақтап, мемлекеттігін қалпына келтіре алғандығы тарихтан да аян. Сондықтан біздің ең басты мақсатымыз – тату-тәтті ынтымағы жарасқан көп ұлтты халқымыздың тыныштығы мен көркейіп өсуі. Қасиетті тәуелсіздігімізді – мықтап ұстап тұру.

Ел дегенде, жер дегенде – білегін сыбанып, іске дайын тұратын, еліміздің жарқын болашағы үшін күресе білетін, намысты ұрпағымыз болса, қоғамымыздағы ұлттық бірліктің іргесі шайқалмаса, ұлтымыз өз өдет-ғұрпын, таза тілін сақтаса Мәңгілік ел боламыз, бұл – жеңіске жетуіміздің негізгі кепілі. Міне, біздің басты байлығымыз да – осы. Рухы еркін халық қана кез-келген мәселені шеше алады, әлемдік деңгейде өз орнын таба алады.

Қазақ халқы өзінің тарихи негізгі ұлттық құндылықтарын өзі де танып, өзгеге де танытып, ұлттық тілін құрметтеп, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелегенде ғана руханияты жоғары, зайырлы қоғам бола алады. Бұл – біздің үшінші құндылығымыз.

Ғасырлар бойы басқыншылық-шапқыншылық, соғыстарға, отарлау езгісіне, әдейі ұйымдастырылған ашаршылық пен босқыншылықтарға, саяси қуғын-сүргіндерге және тағы басқа озбырлықтарға ұшыраса да осы күнге дейін негізгі халықтық-ұлттық ділін сақтаған қазақ ұрпақтарының ұлттық рухта тәрбиеленуі – аса зәру мәселе екендігі айқын сезіледі.

XXI ғасырдағы тәуелсіздік осы ежелден келе жатқан ұлттық идея мен ұлттық идеологияның маңызын арттыра түсті, ұлттық рухымызды асқақтатты. Мәңгілік ел болу үшін ұлттың рухын асқақтарып, тілін, дінін, тарихын, әдебиеті мен мәдениетін яғни ұлттық құндылықтарын жете зерт-

теп, насихаттау міндеті тұр. Өйткені, қай халықтың болмасын өзге жұртқа ұқсамайтын бөлшек болмыс-бітімін даралап, өзіндік тағдырын айқындайтын басты белгі – әдебиеті мен мәдениеті, рухы мен тілі. Ал, «Әрбір ұлт – өзінің халқы үшін Ұлы Халықтың мәңгі ғұмыры – оның тілінде» (Ш.Айматов).

Елбасы төртінші құндылық, бұл – индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім екендігіне тоқтала отырып, әрбір қазақстандықтардың әл-ауқатының жақсарып дамыған отыз елдің қатарына қосылудың бірден-бір сара жолын анықтап берді.

Бесінші құндылық, бұл – Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы Елбасының қазақстандық қоғамның бүгінгі, жаңа замандағы бейнесі деуге болады. Президент Н.Ә. Назарбаевтың жаңғырту үрдістерінің табыстылығын жүзеге асыратын басты қағидалардың бірі ынталандыру. Адал еңбекке ынталандырудың жолын табу, еңбек табыстарын қоғамдық ынталандырудың жүйесін құру Қазақстандағы әлеуметтік жаңғыртудың аса маңызды мәселелерінің бірі. Бұл рейтинг жүйесі. Әркім атқарған еңбегіне орай және көрсеткен нәтижесіне қарай бағалануы заңдылық. Адал еңбек еткен ғана бақытты болмақ.

Алтыншыдан, бұл – тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы;

«Өз тарихын, өз философиясын білмейінше және оған белгілі бір көзқараста болмайынша ешқандай да мәдениеттің дамуы мүмкін емес», – дейді көрнекті түркітанушы ғалым Л.Н.Гумилев. Шындығында, өз елінің тарихын, философиясын білу, ұлттық құндылықтарын зерттеу, солар арқылы ұлттық идеологияны қалыптастыру, жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеу, оны ұрпақ санасына сіңіру елдің, ердің басты мұраты. Еліміздің сан ғасырлық дәстүрін, ата-баба салтын, әдебиеті мен өнерін өзінің бар болмысымен сақтай отырып, оларды әлемдік өркениет өрісіне қарай өрістете отырып, мәңгілік ел болу идеясын ұсынды. «Ана тілі – бәріміздің анамыз, өйткені, ол-ұлтымыздың анасы». «Толыққанды тілсіз – толыққанды ұлт болуы мүмкін емес». Ана тіліміз – біздің бүгіміміз үшін де, ертеңіміз үшін де мәңгіліктің тілі. Нұрсұлтан Әбішұлы «Қазақстан – 2050» Стратегиясын жариялаған Жолдауында айқын атап көрсеткеніндей: «Қазақ тілі жаппай қолданыс тіліне айналып, шын мәніндегі мемлекеттік тіл мәртебесіне көтерілгенде, біз елімізді Қазақ мемлекеті деп атайтын боламыз». Түпкі мұрат – тәуелсіз елімізді Мәңгілік Ел ету.

Жетінші құндылық, бұл-еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және бүкіл әлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы.

Қазақстан егемен ел ретінде дамудың алғашқы күндерінен бастап жаһандық деңгейде де, өңірлік деңгейде де жауапты саясат жүргізіп келеді. Қазақстанның барлық бастамалары, Президентіміз ұйытқы болған бастамалар әлемдік қоғамдастық тарапынан кеңінен қолдау тапты. Еліміз өзінің шешімдерімен және белсенді қызметімен жаһандық және өңірлік қауіпсіздікке орасан зор үлес қосты. Оны қару-жарақты еселеп көбейту және басқа елдерге қатер төндіру есебінен емес, ашықтық, тең құқықты әлемдік ынтымақтастық, жасампаздық және басқа елдермен сындарлы үнқатысу орнату арқылы айғақтауда [1, 16 б].

«Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыруда ұлт зиялыларына да жүктелер жұмыстың салмағы өте ауыр. Ұлт зиялылары ұлт мүддесін қорғай алатын жағдайда болуы тиіс. Бұл жолда Қазақстанға инновациялық, креативті тұрғыдан ойлайтын элита қажет. Ол дәстүрлі емес, пассивті рухта тәрбиеленген элита болуы тиіс. Бұл жолдағы басты бағыт – құлдық санадан арылу, жалтақтық пен жағымпаздық дертінен ада сана қалыптастыру. Ұлтты руға бөлшектемейтін, трайбализм дертінен арылған, ұлт болмысына сын көзбен қарайтын ұлттық ойлау жүйесі қалыптасуы керек. Қазақ біртұтас, мемлекет құраушы ұлт деген ой жетекші күшке айналуы тиіс. Бұл – басқа этностық топтар алдындағы артықшылық емес, керісінше, асқан жауапкершілік әрі бұл қазақтан асқан саяси мәдениеттілікті талап етеді.

«Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асырудың тағы бір негізі халық пен билік арасындағы сенімді нығайту. Халықтың билікке сенімі күшті болған сайын, қоғамды ортақ мұратқа жұмылдыру жеңіл болады. Халықтың билікке сенімсіздігін көрсететін бірден-бір фактор – сыбайлас жемқорлық. Жемқорлық қоғамды рухани тұрғыдан ірітіп, тәуелсіздікке қауіп төндіреді. Адамдардың ментальдық болмысын өзгертіп қоғамның барлық саласына өзінің жағымсыз әсерін тигізеді. Сондықтан да жемқорлық мінез-құлыққа қарсы күресті күшейту арқылы адал еңбекке негізделген іс-қимыл «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыруға көмектеседі.

Жалпы, «Мәңгілік Ел» идеясының үш негізден немесе үш тұғырдан тұратыны анық. Біріншісі – Түркі қағанаты билеушілерінің (Күлтегін, Білге қаған, Тоныкөк) саяси акт – «манифест» ретінде әзірлеп, тарих сахнасына шығаруы; екіншісі – әл-Фарабидің философиялық шығармасында идеяның теориялық-философиялық тұрғыдан негізделуі және үшіншісі – Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» дидактикалық дастанында құқықтық мемлекеттің негізгі қағидаларының, яғни Ата Заң іргетасының қалануы.

Көне түркі жазба ескерткіштеріндегі саяси тұжырымдар, Әбу Насыр әл-Фарабидің «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары» және тағы басқа әйгілі туындыларының ой-идеялары – «Құтты білік» дастанындағы философиялық түйіндер, саяси-әлеуметтік болжамдар бір мәдениеттің, бір өркениеттің, заман мен әлеуметтік жағдай ғана емес, біртектес ел-жұрт тіршілігі тұтастырғын бір дүниетанымның жемістері. Тарихи кезең мен мемлекетшілдік сипаттарын білдіретін ұғымдар Күлтегін жырларында да, әл-Фарабидің философиялық шығармаларында да Жүсіп Баласағұнның дастанында да бірдей кездесіп отырады.

Белгілі бір идеяның мемлекеттік сипат алып, қоғам мүшелерінің көңілінен шығуы үшін негізгі екі талапқа жауап беруі тиіс. Біріншіден, ол сол мемлекетте өмір сүріп отырған халықтың мақсат-мүддесімен, болмысымен толық сәйкес келгені жөн. Бұл туралы Монтеске: «Заңдар үкіметтің табиғаты мен принциптеріне, басқару формасына, елдің географиялық факторы мен физикалық қасиеттеріне, жағдайы мен көлеміне, климатына, топырақ сапасына, халықтың тұрмыс-тіршілігіне, санына, байлығы мен қабілетіне, әдет-ғұрпына сәйкес болу керек», – дейді. Екіншіден, идеологияның мемлекеттік сипат алуына қажетті тағы бір қасиет оның мемлекет тарихымен сабақтас болып, ұзақ мерзімдер бойы сол қоғамда үйреншікті, жетекші идеологиялық деңгейде тұру тиістігін айтады. Осы негізгі екі белгі де түркілердің ұлы қағанатын құрғанда бар еді [4].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ», атты халыққа арнаған жолдауы. «Егемен Қазақстан» газеті, 2014, 17 қаңтар
2. Алматы қ., 15.03.2014 ж., Айқын газеті, №46 (2440).
3. «Жебе» газеті, 23 қаңтар 2014.
4. Сатай Сыздықов. «Мәңгілік Ел» Бұл көне тарихтан тін тартқан идеяның жаңа дәуірмен үштасуы», «Егемен Қазақстан» 2014 ж. 4 желтоқсан.

ҰЛТТЫҚ НИГИЛИЗМ МЕН ЭТНОМАЗОХИЗМНІҢ РУХАНИ ДАМУҒА ТИГІЗЕР ЗИЯНЫ

Жарас Сейітнұр,

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Жалпы «нигилизм» ұғымын ғылыми айналымға енгізген неміс жазушысы және философы Ф.Г. Якоби (1743-1819). Ал философия мен мәдениеттануда нигилизм көзқарасы көбіне неміс философы Ф. Ницше есімімен байланысты. нигилизм (лат. nihil – ештеңе) – қоғамда қалыптасқан мәдени құндылықтар мен мұраларды, діни, моральдық нормалар мен түсініктерді қайта қарауды, жоққа шығаруды білдіретін ұғым. нигилистік пікірлер, ойлар, көзқарастар философтардың шығармашылығында едәуір көрініс тапты. С. Кьеркегор нигилизмнің түбірін шынайы христиандық дүниетанымның жоқтығы десе, Ф. Ницше нигилизмді «барлық құндылықтарды қайта қарау» ретінде түсінуді ұсынады. М. Хайдеггер «Құдай өлді, Ницше сөздері» (1950) еңбегінде осы процесті жоғары құндылықтардың құнсыздануы ретінде қарастырады. Сондай-ақ бұл ұғымның мағынасы сөздіктерде «терістеу», «абсолютті терістеу», «әлеуметтік-рухани құбылыс», «ақыл-ой күйі» деп анықталады. Алайда бұл сөздің кең тарауы И.С.Тургеневтің шығармашылығымен байланысты, атап айтқанда, оның роман «Әкелер мен балалар» атты романындағы Базаровтың бейнесі осы ұғымды қалың көпшілікке мәлім етті.

Психология ғылымында нигилизмді талдау Э.Фромм, В.Райх еңбектерінде көрініс табады. Мәселен, Эрих Фромм нигилизмді психологиялық қорғаныш механизмдерінің бірі ретінде қарастырады. Бостандықтан, еркіндіктен, жауапкершіліктен, үрей мен алаңдаудан, жалғыздықтан қашу үшін адам авторитаризм, деструктивизм (қиратушылық), конформизм сияқты механизмдерге жүгінеді. Қиратушылықтың түптамыры – тұлғаның әлсіздігі және оқшаулануы. Мұндай тұлға қоршаған ортаны бұзу арқылы ғана өзінің оның алдындағы әлсіздігі, дәрменсіздігі сезімінен арыла алады. Олар «өлемді құрту – осы әлемнің мені құртуын болдырмаудағы соңғы ұмтылыс» деп түсінеді. Аталған, қорғаныс механизмдері, әрине мәселені шешпейді, керісінше ары қарай тереңдетеді, жатсынған, оқшауланған, саяқ қалғанадамның жүйкесін тоздырады.

нигилизм ұғымын талдаған В.Райхтың пікірінше, ол қорғаныс механизмі ретінде «мінез неврозында» көрінеді. Реактивті реакциялар тұрақты мінез бітістеріне айнала бастайды. Кез келген теріске шығару реактивті жай-күйі боп табылады және ол қоршаған орта тітіркендіргіштеріне жауап қана. нигилист тұлғаларда негатив позитивті толықтай алмастырады.